

UDK: 341.645.5:347.9
Biblid 0543-3657, 65 (2014)
God. LXV, br. 1153-1154, str. 162-178
Izvorni naučni članak
Primljen: 14. mart 2014.

Višnja MILEKIĆ¹

O pojedinim nedostacima postupka pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju

SAŽETAK

Autor u radu raspravlja o postupku pred Međunarodnim sudom za bivšu Jugoslaviju, koji je nastao kao posledica potrebe da se krivično gone osobe koje su odgovorne za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava učinjene u ratnim dešavanjima na području bivše Jugoslavije. Osnovne kritike odnose se na ovlašćenja Suda da sam donosi Pravila o postupku i dokazima, da ih menja kada za tim postoji potreba, kao i na preširoka ovlašćenja pojedinih procesnih subjekata, posebno tužioca. Pored uvodnih i završnih razmatranja, rad deli u osam delova, kroz koje ukazuje na pojedine nedostatke svake faze postupka. Krivični postupci predugo traju, a to se ne može opravdati ni složenošću predmeta, niti lošom saradnjom država. Svako optuženo lice ima pravo na pravično, brzo i efikasno suđenje, što je princip koji nije u potpunosti ispoštovan u Haškom tribunalu.

Ključne reči: postupak pred Haškim tribunalom, istraga, optužnica, glavni pretres, presuda.

1. Uvodna izlaganja

Ideja o osnivanju međunarodnih krivičnih sudova koji bi privodili pravdi pojedince, uključujući i vodeće funkcionere država, okrivljene za vršenje teških međunarodnih zločina, rađa se sa završetkom Prvog svetskog rata.² Sukobi koji su izbili u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi, poslužili su kao okidač za ponovno javljanje ove ideje, zbog čega je Savet Bezbednosti UN osnovao dva *ad hoc* Tribunala: 1993. godine Međunarodni krivični tribunal za gonjenje

¹ Saradnik u nastavi, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: vmilekic@jura.kg.ac.rs.

² Antonio Kaseze, *Međunarodno krivično pravo* (prevod), Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2005, str. 385.

osoba odgovornih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava učinjene na području bivše Jugoslavije: u daljem tekstu: MKSJ (ICTY) i 1994. godine Međunarodni krivični tribunal za Ruandu - MKSR (ICTR).³ Oba Tribunalala su ustanovljena rezolucijama Saveta bezbednosti UN, odnosno nisu nastali zaključivanjem višestranih međunarodnih ugovora, što je za posledicu imalo brojne kritike. Osnovne primedbe odnose se na potpuno odsustvo odredaba opšteg dela krivičnog prava, kao i ovlašćenja ova dva Tribunalala da sami donose Pravila postupka i dokazivanja i da ih menjaju kada procene da za tim postoji potreba. Kritikovan je i sam postupak pred ovim Tribunalima, kao i preširoka i nedovoljno definisana ovlašćenja pojedinih procesnih subjekata, posebno tužioca.⁴

2. Dominantan tip postupka pred Haškim tribunalom

Osnovna procesna odlika postupka pred Haškim tribunalom je njegovo uređenje na osnovnim principima anglosaksonskog tipa postupka (adversarni sistem), uz značajna odstupanja koja su uglavnom preuzeta iz inkvizitorskog modela.⁵ Na primer, neki autori ističu da je nepostojanje porote bitan element evropsko-kontinentalnog postupka. Međutim, ovo ipak nema suštinski značaj, jer je od tog pitanja važnija problematika načina izvođenja dokaza, odnosa suda i stranaka, uloge suda u odnosu na dokaze i dokazna sredstva, zatim položaja stranaka u postupku, a što je sve regulisano u skladu sa pravilima anglosaksonskog postupka. I sama konstrukcija stadijuma krivičnog postupka pred Haškim tribunalom u osnovi je bliža anglosaksonskoj koncepciji krivične procedure.⁶ U Statut Haškog tribunala ušle su osnovne karakteristike adversarnog sistema, koje se pre svega ogledaju u tome što je tužiocu povereno sprovođenje istrage. U njemu se odustalo od modela istražnog sudije koji je nadležan da prikuplja dokaze u ime obe strane u postupku. Sudu je u početku bila poverena uloga arbitra, koji se upoznavao sa materijalom na kome se zasniva optužnica, odnosno odbrana, tek kada suđenje otpočne.⁷ Međutim, ubrzo je postalo jasno da bi postupak uređen po adversarnom modelu, u kome bi sudija delovao samo kao arbitar koji nije upoznat sa okolnostima slučaja pre otpočinjanja pretresa, trajao prilično dugo, pa su u toku samih suđenja činjene neke izmene u tom smeru. Pretresno veće u slučaju *Dokmanović* napravilo je prvi korak ka tim izmenama 1997. godine, prema *Naredbi o zakazivanju pretresa u slučaju Mrksić i dr.*⁸ U *Naredbi* od 28. novembra 1998. godine, Pretresno veće naredilo je tužiocu da dostavi izjave onih svedoka koje je tužilac nameravao da pozove

³ *Ibid.*, str. 395.

⁴ Božidar Banović, Stanko Bejatović, *Osnovi međunarodnog krivičnog prava*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 2011, str. 83.

⁵ Milan Škulić, *Međunarodni krivični sud*, Dosije, Beograd, 2005, str. 67.

⁶ *Ibid.*, str. 67.

⁷ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 452-453.

⁸ Naredba od 28. novembra 1998. godine: Navedeno prema: Antonio Kaseze, *op.cit.*, str. 453.

na glavni pretres, kao i sav drugi materijal na kome je nameravao da zasnuje svoje navode tokom pretresa. Zatim, naloženo mu je da dostavi kratak prikaz činjenica iz predmeta koje objašnjavaju navode optužnice, razjašnjavajući pojedinosti slučaja i ukazujući na glavne tačke problema, kao i predloženi tekst svog uvodnog izlaganja sudskom veću i odbrani najmanje nedelju dana pre otpočinjanja glavnog pretresa. Slične obaveze predviđene su i za odbranu. Ovo je kasnije postalo praksa i u drugim slučajevima pred Haškim tribunalom, što je za posledicu imalo usvajanje novog niza pravila u Pravilniku o postupku i dokazima.⁹ Tako je u slučaju *Furundžija* sudeće Veće čak naredilo da se suđenje ponovo otvori, s obzirom na to da tužilaštvo nije obelodanilo odbrani dokumenta koja se odnose na mentalno stanje jednog njihovog svedoka.¹⁰ Danas je čitavo četvrto poglavlje petog dela Pravilnika o postupku i dokazima posvećeno dostavljanju dokaznog materijala i obelodanjivanju materijala od strane tužioca i odbrane.¹¹

Ipak, nije razumljivo zašto se pred Haškim tribunalom primenjuje anglosaksonski tip postupka (sa nekim institutima preuzetim iz evropsko-kontinentalnog tipa), kada su sva krivična dela za koja se pred njim sudi učinjena u Evropi i kada svi okrivljeni, žrtve i većina svedoka dolaze iz Evrope. Naime, adversarni sistem otežava položaj okrivljenog i usložnjava njegovu odbranu, s obzirom na činjenicu da su pravila tog sistema nepoznata i okrivljenom i njegovim braniocima.¹²

3. Ekspeditivnost postupka

Članom 21. st. 4. tač. c) Statuta Haškog tribunala propisano je da prilikom rešavanja po svim optužbama na osnovu Statuta, optuženom se, uz puno poštovanje načela ravnopravnosti, garantuju određena minimalna prava, a između ostalog i pravo da mu se sudi bez nepotrebnog odgađanja.¹³ Činjenica da Međunarodni sud, iz praktičnih razloga, često drži optuženog u pritvoru od momenta hapšenja pa do osude, odnosno oslobođenja, čini ekspeditivnost ovih suđenja još nužnijom i neophodnijom.¹⁴ U javnosti se često mogu čuti kritike na račun dužine trajanja suđenja pred Haškim tribunalom, a samim tim i vremena koje optuženi provode u pritvoru. Na primer, u slučaju *Stanišić i Simatović*, obojica optuženih uhapšeni su 13. marta 2003. godine, pa je prvobitna optužnica podignuta 01. maja 2003. godine, dok je suđenje počelo 28. aprila

⁹ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 453–454.

¹⁰ Karin Calvo-Goller, "The Trial Proceedings of the International Criminal Court, ICTY and ICTR Precedents", *BRILL*, 2006, str. 47–48.

¹¹ „Pravilnik o postupku i dokazima”; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/it_032_rev46_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine

¹² Milan Škulić, *op. cit.*, str. 67–68.

¹³ „Statut Haškog tribunala”; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine

¹⁴ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 469.

2008. godine.¹⁵ Tužilaštvo i odbrana u ovom postupku izneli su svoje završne reči u januaru 2013. godine, a prvostepena presuda kojom su obojica oslobođena od optužbe je izrečena 30. maja 2013. godine. Dakle, u ovom postupku koji je trajao deset godina, obojica okrivljenih su skoro deset godina proveli u pritvoru, i to Jovica Stanišić od 11. juna 2003. godine, a Franko Simatović od 30. maja 2003. godine, kada su optuženi prebačeni u Haški tribunal. Ovako dugotrajnim postupcima ne samo da se povređuju osnovna ljudska prava, već i osnovni pravni principi nacionalnih zakonodavstava i međunarodnog prava. Usled toga, postavlja se pitanje da li presuđenje nakon toliko godina suđenja može doneti pravdu i satisfakciju žrtvama?

Međunarodni sudovi uglavnom se moraju oslanjati na saradnju država u pogledu istraga, prikupljanja dokaza, hapšenja optuženih, itd., što sve komplikuje i usporava postupak. Još jedan faktor koji ga dodatno usporava jeste korišćenje više različitih jezika u postupku.¹⁶ MKSJ je stvorio nekoliko mehanizama kako bi se skratila dužina postupaka: 1. predviđene su pretpretresne sudije i pretpretresna veća; 2. utvrđeni su rokovi za vršenje procesnih i preliminarne radnji; 3. donete su odredbe koje uređuju pitanje prihvatanja pisanih dokaza, pogotovo pisanih izjava pod zakletvom; 4. povećan je broj sudija, naročito kroz izbor sudija *ad litem*, odnosno sudija koje nisu stalne, već sude samo u jednom ili dva predmeta.¹⁷

U pojedinim radovima istaknuto je da mnogi autori smatraju da je glavni krivac za dužinu trajanja postupaka veoma duga i neusredsređena optužnica.¹⁸ Kao primer navodi se optužnica protiv Slobodana Miloševića koja je obuhvatala period od skoro deset godina rata.¹⁹ Iz tog razloga, sudije Haškog tribunala često koriste ovlašćenja koja su im data pravilom 73bis D Pravilnika o postupku i dokazima, kojim je propisano da, u skladu sa spisima koje je pretpretresni sudija podneo pretresnom veću, nakon što sasluša tužioca, pretresno veće može, u svrhu pravičnog i ekspeditivnog suđenja, pozvati tužioca da smanji broj tačaka u optužnici, i može odrediti broj mesta zločina ili incidenata obuhvaćenih jednom ili više optužbi za koje tužilac može izvesti dokaze za koje se, s obzirom na sve relevantne okolnosti, uključujući krivična dela za koja se optuženi tereti u optužnici, njihovu klasifikaciju i karakter, mesta gde se tvrdi da su počinjena, razmeru i žrtve tih krivičnih dela, može razumno smatrati da čine reprezentativni uzorak krivičnih dela za koja se optuženi tereti. Postavlja se pitanje kako su sudije u mogućnosti da donose ovakve odluke, s obzirom da u Tribunalu pretresno veće veoma retko ima priliku da se upozna sa dokazima u slučaju, pa takvu odluku zasniva na veoma ograničenom poznavanju slučaja. Sudije često znaju veoma malo o

¹⁵ Podaci o predmetu; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/cases/stanisis_simatovic/cis/bcs/cis_stanisis_simatovic_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine

¹⁶ Antonio Kазese, *op. cit.*, str. 471.

¹⁷ *Ibid.*, str. 471.

¹⁸ David Tolber, Fergal Gaynor, „International Tribunals and the Right to a Speedy Trial: Problems and Possible Remedies“, *Law in Context*, Vol. 27, p.33, 2009, str. 35.

¹⁹ *Ibid.*, str. 38.

konfliktu ili kako se konkretna optužnica uklapa u konflikt velikih razmera.²⁰ Čini se da bi prihvatljivije bilo ovlašćenje pretresnog veća sadržano u pravilu 73bis C, u skladu sa kojim će pretresno veće, nakon što sasluša tužioca, odrediti broj svedoka koje tužilac može pozvati i vreme koje mu stoji na raspolaganju za izvođenje dokaza. Isto tako, u skladu sa pravilom 73ter B,C, pretresno veće može pozvati odbranu da skрати procenjeno vreme glavnog ispitivanja za neke svedoke, ili će, nakon što je saslušalo odbranu, odrediti broj svedoka koje odbrana može pozvati. Na taj način sudija utiče na tužioca da odluči kako će da predstavi slučaj i na odbranu da ga pobija, u skladu sa dodeljenim vremenom. Ovo se čini kao bolje rešenje, s obzirom na činjenicu da su i tužilaštvo i odbrana upoznati sa svojim slučajevima i mogu odlučiti kako će prezentovati dokaze, a tužilaštvo može odbaciti pojedine tačke optužbe kako bi se uskladilo sa dodeljenim vremenom.²¹

4. Istraga u postupku pred Haškim tribunalom

Članom 18. st. 1. Statuta Haškog tribunala propisano je da tužilac pokreće istrage *ex officio* ili na temelju obaveštenja pribavljenih iz bilo kog izvora, posebno od vlada, organa Ujedinjenih nacija, međuvladinih i nevladinih organizacija. Tužilac mora proceniti informacije koje je primio ili pribavio i odlučiti postoje li dovoljni osnovi za pokretanje postupka. Nikakvo formalno pravo na pritužbu se ne daje žrtvama, niti postoji ovlašćenje država da pokreću istrage, iako i žrtve i države mogu tužiocu davati informacije o navodno izvršenim krivičnim delima.²² Čini se da je ovo pitanje bolje regulisano u Statutu Međunarodnog krivičnog suda (ICC), kojim je propisano da se istraga pokreće: a) na zahtev država članica Statuta, ili b) od strane tužioca po sopstvenoj inicijativi, ili c) na zahtev Saveta bezbednosti UN, ako on deluje na osnovu Glave VII Povelje UN.²³

Dakle, istraga je prva faza postupka pred Haškim tribunalom. Međutim, ona sadržinski i formalno ne odgovara pojmu istrage shvaćenom u većini evropsko-kontinentalnih krivičnih postupaka, već je ona u mnogim aspektima slična onome što se u našoj krivičnoj proceduri naziva pretkrivičnim postupkom.²⁴ U sistemu MKSJ tužilac ima apsolutnu diskreciju da odluči da li će i protiv koga sprovesti istragu, i slobodan je da istragu vodi bez ikakve sudske kontrole, u skladu sa određenim pravilima. Sudska kontrola postoji samo na kraju istrage, kada tužilac mora podneti optužnicu na kontrolu sudiji, koji može da je prihvati ili odbaci.²⁵

²⁰ David Tolber, Fergal Gaynor, *op.cit.*, str. 37.

²¹ *Ibid*, str. 37.

²² Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 479.

²³ „Statut Međunarodnog krivičnog suda“; preuzeto sa: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>; pristup: maj 2013. godine

²⁴ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 138.

²⁵ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 481.

Prema pravilu 39 Pravilnika o postupku i dokazima, tužilac može da ispituje osumnjičenog, žrtve i svedoke, prikuplja dokazni materijal i vrši uviđaj, kao i da preduzima druge radnje koje mogu biti potrebne za okončanje istrage, pripremu i vođenje krivičnog postupka. Za razliku od evropsko-kontinentalnih pravnih sistema, u sistemu MKSJ tužilac u svojoj istrazi sakuplja samo dokaze protiv okrivljenog. Na odbrani je da traži i prikuplja dokaze koji pobijaju navode optužbe, mada je tužilac obavezan da odbrani preda sve dokaze u korist okrivljenog koje otkrije u toku istrage.²⁶ Međutim, Tribunal je izašao iz okvira ovih pravila Pravilnika o postupku i dokazima, kada je u slučaju *Kupreskić i drugi* utvrdio: „Tužilac Tribunala nije, ili nije samo, strana u adversarnom postupku, već je organ Tribunala i organ međunarodne krivične pravde čiji predmet postupanja nije da jednostavno obezbedi osudu, već da predstavi slučaj u ime Tužilaštva, što uključuje ne samo osuđujuće, već i oslobađajuće dokaze, kako bi pomogao Veću da otkrije istinu u sudskim okolnostima“.²⁷

Sprovođenje istrage, po prirodi stvari, podrazumeva pronalaženje i sakupljanje dokaza. Sama istraga tužilaštva kada su u pitanju ratni zločini može da traje i do pet godina.²⁸ U situaciji kada tužioci moraju da rekonstruišu događaje nekada i godinama nakon što su se odigrali, dokazi koji potiču iz vremena kada su zločini počinjeni su od najvećeg značaja. Iako se tu mogu svrstati i iskazi svedoka, ipak su najvažniji dokumenti, audio i video zapisi.²⁹ Kako se osumnjičeni, žrtve i svedoci mogu nalaziti na teritoriji jedne ili više država, na kojima tužilac nema ovlašćenja da vrši svoje funkcije, njemu je potrebna saradnja svih relevantnih država da bi ispunio svoje dužnosti. Takva saradnja javlja se u dva oblika: 1. na zahtev tužioca domaći organi mogu sprovoditi radnje koje tužilac zatraži, poput ispitivanja osumnjičenih, žrtava ili svedoka, vršenja uviđaja, sakupljanja dokumenata ili drugog materijala; ili 2. domaće vlasti mogu dati međunarodnom tužiocu ovlašćenje da sprovodi istragu na državnoj teritoriji, a ako je to potrebno uz pomoć domaćih tužilaca i sudija ili drugih mesno nadležnih državnih organa. Izbor između ova dva oblika saradnje u najvećoj meri zavisi od stava pojedinačne države.³⁰

U ovoj fazi postupka, kao jedan od osnovnih problema, javila se spremnost država za saradnju sa Haškim tribunalom koje nekada nisu htele da izruče optužene, otkriju tražene dokumente ili da zahtevaju od svojih

²⁶ *Ibid.*, str. 483.

²⁷ ICTY *Krupeskić* 21 September 1998, citirano prema John R.W.D. Jones, "The practice of the ICTY and ICTR", *Ardsley*, NY, 1997. str. 165; navedeno prema: Christoph J.M. Safferling, "Towards an International Criminal Procedure", *Oxford University Press*, New York, 2001, str. 79.

²⁸ Patricia Wald, "ICTY Judicial proceedings – An Appraisal From Within", *Journal of International Criminal Justice*, Oxford University Press ICJ 2.2 (466), 2004, str. 2.

²⁹ Carla Del Ponte, "Investigation and Prosecution of Large-scale Crimes at the International Level, The Experience of the ICTY", *Journal of International Criminal Justice* 4, Oxford University Press, 2006, str. 539-558.

³⁰ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 484.

građana da svedoče u Hagu. Posledica toga bila je nemogućnost povezivanja svih dokaza i saznanja istine o tome šta se zapravo dogodilo.³¹

5. Optužnica u postupku pred Haškim tribunalom

Tempo i pravac rada Tribunala su veoma kontrolisani od strane tužilaštva, jer ono odlučuje koga će i kada optužiti.³² Kada tužilac zaključi da postoji dovoljno dokaza (*prima facie* slučaj), on sastavlja optužnicu koja sadrži sažete podatke o činjenicama u odnosu na krivično delo ili krivična dela koja spadaju u nadležnost Haškog tribunala i za koja tereti osumnjičenog, a zatim se optužnica prosleđuje sudiji pretresnog veća (čl. 18. st. 4. Statuta i pravilo 47 A i B Pravilnika o postupku i dokazima). Izraz „*prima facie* slučaj“ je termin koji se odnosi na određeni stepen sumnje, a koji se može upodobiti izrazu iz našeg krivičnog procesnog prava *osnovana sumnja*, i u suštini se radi o odgovarajućoj proceni tužioca koja se mora zasnivati na ozbiljnim i relevantnim dokazima.³³

Funkcionalna nadležnost za kontrolu optužnice pripada sudiji prvostepenog veća. Sudija kome je optužnica dostavljena je razmatra, pa ako smatra da postoji dovoljno dokaza, odnosno da se radi o *prima facie* slučaju, on će je potvrditi, a u suprotnom će je odbaciti (čl. 19. st. 1. Statuta). Ovo je vid obavezne sudske kontrole optužnice, koji predstavlja inkvizicioni element. Potvrđivanje optužnice u ovom slučaju zavisi od njene dokazne ubedljivosti, odnosno sudija mora da bude uveren da postoji odgovarajući stepen sumnje u odnosu na moguću kriminalnu aktivnost optuženog, i da su optužni navodi dovoljno ozbiljni da bi se na osnovu njih moglo pokrenuti suđenje. Obrnuto, ukoliko sudija ne stekne takvo svoje ubeđenje, tj. smatra da se ne radi o *prima facie* slučaju, on će optužnicu odbaciti.³⁴

Pojedine sudije Haškog tribunala dale su svoje shvatanje *prima facie* slučaja. Tako je sudija Mekdonald u svojoj odluci u predmetu *Kordić i drugi* odlučila da, u smislu potvrđivanja optužnice, standard dokaznog slučaja *prima facie* znači da je „optužba uverljivo dokazana na takav način, da bi u slučaju kada je odbrana ne bi osporavala, bila dovoljan osnov za donošenje osuđujuće presude“.³⁵ U svom izdvojenom mišljenju u slučaju *Rajić*, sudija Sidva smatrao je da ovaj uslov znači da je dovoljno da tužilac „ukaže na takve činjenice i okolnosti koje bi uverile razumno ili uobičajeno opreznog čoveka da je okrivljeni zaista učinio krivično delo“.³⁶

Pojedini autori navode da postoji nesaglasnost u formulisanju između člana 18. Statuta Tribunala, koji zahteva *prima facie* slučaj za sastavljanje optužnice i njeno prosleđivanje sudiji, i pravila 47 B Pravilnika o postupku i

³¹ Patricia Wald, *op.cit.*, str. 4.

³² *Ibid.*, str. 2.

³³ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 139.

³⁴ *Ibid.*, str. 139.

³⁵ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 489.

³⁶ *Ibid.*, str. 489.

dokazima, koji zahteva postojanje *razumne sumnje* u istom slučaju, te ističu da standard koji zahteva ustanovljenje *prima facie* slučaja nije razjašnjen u pravu koje primanjuje Haški tribunal.³⁷

Takođe, neki autori smatraju da postoje argumenti da bi standard *prima facie* trebalo da bude postavljen na viši nivo i predmeti optužbi na intenzivnije ispitivanje pre potvrđivanja, te ističu da bi to pomoglo zaustavljanju napredovanja slabih slučajeva.³⁸ Uбудуće, međunarodni sudovi trebalo bi da obezbede da kada su optužbe zasnovane samo na *prima facie* slučajevima ne treba dozvoliti da se nastavi postupak. Ovo je već izmenjeno u članu 61. st. 7. Statuta Međunarodnog krivičnog suda kojim je propisano da Pretpretresno veće, da bi potvrdilo optužbe, mora da utvrdi da li postoji dovoljno dokaza za ustanovljenje *osnovane sumnje* da je osoba počinila svaki od zločina za koje se optužuje. *Razumna sumnja*, koja se prema Pravilniku o postupku i dokazima Haškog tribunala zahteva za potvrđivanje optužnice, se prema Statutu Međunarodnog suda zahteva za izdavanje naloga za hapšenje i sudskog poziva.³⁹

Potvrđivanjem optužnice završava se neka vrsta preliminarog postupka pred Haškim tribunalom i stvaraju se uslovi za ulazak u fazu glavnog pretresa, za čije je održavanje apsolutno bitna procesna pretpostavka prisustvo optuženog, s obzirom na to da u ovom postupku nije moguće suđenje u odsustvu. Kako bi se obezbedilo prisustvo optuženog predviđeni su određeni procesni mehanizmi, a pre svega naređenja i nalozi za hapšenje, zatim oblici procesne komunikacije sa državama radi izvršenja tih odluka, gde se kao veliki nedostatak ističe pravilo da je pritvor, odnosno lišenje slobode okrivljenog, faktički svedeno na obaveznu meru i da trajanje pritvora tokom krivičnog postupka nije ograničeno, što je suprotno međunarodno-pravnim standardima o položaju okrivljenog u krivičnom postupku.⁴⁰

6. Glavni pretres pred Haškim tribunalom

Početak glavnog pretresa funkcionalno je povezan sa dovođenjem optuženog u sedište Haškog tribunala, što je posledica dejstva apsolutne pretpostavke o prisustvu okrivljenog.⁴¹

Na ovom početnom pretresu predsednik veća čita optužnicu koju je prethodno potvrdio sudija, utvrđuje da li je optuženi razumeo navode optužbe protiv njega, kao i da li ga zastupa branilac, a zatim traži od njega da se izjasni da li se smatra krivim ili ne. Ako optuženi prizna krivicu, pretresno veće, ako su ispunjeni i određeni dodatni uslovi, na osnovu toga konstatuje njegovu krivicu, a zatim nalaže sekretaru suda da odredi datum pretresa na kome će se okrivljenom izreći kazna. Nasuprot tome, ako optuženi izjavi da

³⁷ Christoph J.M. Safferling, "Towards an International Criminal Procedure", Oxford University Press, New York, 2001, str. 182-183.

³⁸ David Tolber, Fergal Gaynor, *op.cit.*, str. 40.

³⁹ *Ibid.*, str. 40.

⁴⁰ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 140.

⁴¹ *Ibid.*, str. 143.

nije kriv, pretresno veće će: a) osigurati da tužilac odbrani objavi celokupni dokazni materijal koji je pratio optužnicu u trenutku kada je ona potvrđena; b) imenovati pretpretresnog sudiju, koji će koordinisati komunikaciju između stranaka pre početka glavnog pretresa.⁴²

Glavni pretres je faza postupka koja predstavlja temeljni deo postupka i ima najveći dokazni značaj. Njegova osnovna specifičnost je pretežno adversarni karakter, tipičan za anglosaksonski tip krivičnog postupka. Naime, glavni pretres je konstruisan pre svega kao procesna borba između stranaka, optužbe i odbrane, pri čemu je uloga suda tokom izvođenja dokaza, i uopšte stranačkih aktivnosti tokom pretresa, relativno pasivna.⁴³ Osnovna funkcija suda, uz vođenje računa o poštovanju procesnih pravila, je da stekne svoj stav o pravnoj i faktičkoj utemeljenosti stavova iznesenih tokom dokaznog postupka. Međutim, sud u postupku pred Haškim tribunalom u nekim slučajevima i sam može da preuzima dokaznu inicijativu, a takođe ima procesnu mogućnost da zabrani određena pitanja stranke, ili ih modifikuje, da sam postavi pitanja određenom svedoku, ograniči vreme ispitivanja svedoka i uopšte utiče na izvođenje dokaza od strane stranaka, čime utiče na prilično aktivan način na dokazni postupak.⁴⁴

U sistemu MKSJ, suđenje po pravilu počinje uvodnom reči tužioca u kojoj on navodi glavne elemente optužbe i daje svoj prikaz slučaja. Ako to želi, i odbrana može imati uvodnu reč, mada branioci po pravilu daju uvodnu reč pošto tužilac završi sa predstavljanjem optužbe, odnosno na početku prikaza slučaja odbrane. Posle uvodnih reči tužilac počinje sa predstavljanjem svog slučaja i u tom cilju poziva svedoke i uvodi dokazne predmete. Svedoke prvo ispituje tužilac (glavno ispitivanje), potom branilac (unakrsno ispitivanje), a tužilac na kraju ima pravo na ponovno ispitivanje svedoka.⁴⁵ Tokom glavnog ispitivanja tužilac, odnosno odbrana, mora da se uzdržava od postavljanja sugestivnih pitanja. Međutim, sudije međunarodnih sudova teže da budu donekle fleksibilnije, pa tako oni mogu dozvoliti sugestivna pitanja u toku glavnog ispitivanja, i u tom smislu odbiti prigovor druge strane ako smatraju da se takva pitanja opravdano mogu postaviti u interesu pravde, a pogotovo ako se time ubrzava postupak.⁴⁶

U velikom broju slučajeva dešavalo se da glavno ispitivanje traje satima da bi se pokrile sve strane događaja, koje svaka strana i sudije već imaju ispred sebe u formi pisane izjave potpisane od strane svedoka, ili nepotpisanog sažetka svedočenja nekog svedoka. Ovaj nedostatak svedočenja uživo prepoznat je od strane sudija već u ranom stadijumu, pa su Pravila o postupku i dokazima izmenjena, tako da je prednost svedočenja uživo odbačena.⁴⁷ U buduću, međunarodni sudovi trebalo bi da izostave usmeno svedočenje i

⁴² Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 490.

⁴³ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 144.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 144.

⁴⁵ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 492-493.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 494.

⁴⁷ David Tolber, Fergal Gaynor, *op.cit.*, str. 45-46.

veću važnost pridaju potpisanim pisanim izjavama svedoka. Na taj način svedok bi, prilikom svedočenja uživo, mogao da bude odmah podvrgnut unakrsnom ispitivanju i ispitivanju od strane veća. Posledica ovoga bi bilo značajno skraćivanje trajanja suđenja.⁴⁸ Ovakav pristup morao bi da se zasniva na pripremi dobro organizovanih, razumljivih pisanih izjava svedoka. Kvalitet pisane izjave ima direktan uticaj na količinu vremena koje je stranama i sudijama potrebno, i unutar i van sudnice, da se upoznaju sa svedočenjem nekog svedoka. Dobro pripremljena izjava je ona koja odražava istinitost reči svedoka, izlaže važne činjenice na jasan i razumljiv način, zatim koja je organizovana hronološki ili tematski što sve pomaže sudijama da se unapred pripreme, što obuhvata i pripremu pitanja koja će postaviti svedoku a koja se odnose na nesaglasnosti ili praznine u njihovom sopstvenom razumevanju slučaja. Ovakva izjava je od značaja i za suprotnu stranu jer joj omogućava brzu ocenu iskaza svedoka i pripremu unakrsnog ispitivanja.⁴⁹ Sve ovo zahteva veoma rigorozne treninge u pisanju izjava od strane istražitelja i pravnika. Uбудуće, međunarodni sudovi trebalo bi više da koriste lokalne istražitelje, koji poznaju istoriju, kulturu i jezik područja, mogu brzo da pregledaju relevantan dokument, što doprinosi izbegavanju odlaganja i troškova prevoda. Idealan istražni tim trebalo bi da se sastoji od međunarodnih i lokalnih istražitelja. U praksi MKSJ, jedan veoma oprezan pristup korišćenju lokalnih istražitelja i pravnika, doprineo je dugom trajanju istraga, s obzirom na to da većina međunarodnih istražitelja i pravnika nije znala jezik niti kulturu područja.⁵⁰

Što se tiče unakrsnog ispitivanja, ono se, prema pravilu 90 H (i) Pravilnika o postupku i dokazima, mora ograničiti na predmet glavnog ispitivanja i pitanja koja se tiču verodostojnosti svedoka, a u slučaju da svedok može dati iskaz relevantan za navode strane koja ga unakrsno ispituje, na predmet tih navoda. Ovo pravilo značajno umanjuje mogućnost sudija da smanje dužinu unakrsnog ispitivanja. Naime, veoma često je verodostojnost svedoka narušena na samom početku unakrsnog ispitivanja, ali je veoma retko za sudeće veće da otvoreno izjavi da svedok nije verodostojan. I ovde bi trebalo dati mogućnost sudijama da ukažu kada su čuli dovoljno o nekom pojedinačnom pitanju i kada su već ustanovili da svedok nije verodostojan.⁵¹

Prema pravilu 85 B Pravilnika o postupku i dokazima, sudija može u svakom trenutku postavljati pitanja svedoku. Međutim, neke sudije nerado postavljaju pitanja kako bi razjasnili dokaze. Razlog toga je i nedostatak iskustva u upravljanju suđenjem, što vrlo često potiče od izbora sudija koje nemaju sudeću pozadinu, a u manjem broju slučajeva od izbora sudija koje dolaze iz sistema koji ne primenjuju adversarni sistem. Veliki broj sudija dolazi sa diplomatskim ili akademskim iskustvom, tako da njihovo prvo međunarodno suđenje može biti i njihovo prvo suđenje uopšte. Ovaj

⁴⁸ *Ibid.*, str. 46.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 47.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 48.

⁵¹ *Ibid.*, str. 49.

nedostatak ukazuje na dubok problem međunarodne pravde: izbor sudija po drugim kriterijumima, a ne na osnovu njihovog sudijskog iskustva.⁵²

Nakon završetka slučaja optužbe, pretpretresni sudija nalaže odbrani da dostavi listu svedoka koje namerava da pozove, priloži sažetak opisa činjenica i okolnosti o kojima svedok treba da svedoči i procenu vremena svedočenja svakog svedoka, kao i spisak dokaznih predmeta koje će preko svedoka uvoditi u spise. Odbrana potom daje uvodnu reč i poziva svedoke koji se ispituju u skladu sa gore navedenim pravilima.⁵³ Praksa pred Tribunalom pokazala je da je slučaj koji odbrana predstavlja skoro uvek veoma opširan, da uključuje pozivanje velikog broja saradnika optuženog, što često više ide u korist tužilaštvu nego odbrani, s obzirom na to da se praznine u slučaju tužilaštva često popunjavaju prilikom neumornog unakrsnog ispitivanja ovih svedoka od strane tužilaštva.⁵⁴

Po izvođenju svih dokaza tužilac daje završnu reč, kojoj sledi završna reč odbrane. U ovim izlaganjima obe strane sumiraju svoje gledište i procenu dokaza i iznose svoje glavne argumente u pogledu relevantnih činjenica i pravnih pitanja, a obavezne su i da se izjasne u pogledu izricanja kazne okrivljenom, za slučaj da sud nađe da je on kriv (pravilo 86 S Pravilnika o postupku i dokazima). Ovo pravilo je predmet velike kritike branilaca pred Tribunalom, koji postavljaju pitanje kako mogu da se bave pitanjem izricanja kazne kada je njihov stav da je optuženi potpuno nevin.⁵⁵

Jedan od nedostataka postupka pred Haškim tribunalom jeste svakako i pitanje jezika i prevoda. Naime, osnovni radni jezik je engleski jezik, koji često nije maternji jezik svih procesnih subjekata. Čini se da to najviše pogađa optuženog i odbranu.⁵⁶ Iako su svi pisani materijali, zapisnici sa suđenja, pravni akti dostupni i u engleskoj i u bosansko-hrvatsko-srpskoj verziji, ipak treba istaći da prevod dosta zavisi i od toga sa kog područja dolazi prevodilac. Naime, shvativši da je jezik kojim govore Srbi, Hrvati i Bošnjaci uglavnom sličan i da se pripadnici sva tri naroda međusobno razumeju iako istrajavaju u tome da su jezici različiti, Tribunal je pomešao sve dijalekte tog jezika i dao nov naziv tom jeziku: bosansko-hrvatsko-srpski.⁵⁷ Kako prevodioci tokom trajanja glavnog pretresa moraju odmah da prevode sve ono što je rečeno u sudnici, i tom prilikom dolazi do grešaka, posebno ako uzmemo u obzir da je reč o pravničkom jeziku i upotrebi mnogobrojnih pravnih termina. Mehanizam prevođenja svega u sudnici na tri jezika (francuski, engleski i bosansko-hrvatsko-srpski) produžava vreme koje se provodi u sudnici, a samim tim i vreme trajanja suđenja, do 50% preko vremena koje se provodi u sudnicama gde se koristi samo jedan jezik.⁵⁸

⁵² *Ibid.*, str. 44.

⁵³ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 495.

⁵⁴ David Tolber, Fergal Gaynor, *op. cit.*, str. 55.

⁵⁵ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 496.

⁵⁶ Branislav Ristivojević, „Engleski kao nadmoćni jezik u međunarodnom krivičnom pravu“, *Crimen*, 1/2012, str. 54.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 55-56.

⁵⁸ Patricia Wald, *op. cit.*, str. 2.

7. Presuda

Statut i Pravilnik o postupku i dokazima Haškog tribunala sadrže samo odredbe da se presuda donosi većinom glasova sudija pretresnog veća i izriče javno, a ne sadrže nikakav rok u kome bi trebalo izreći presudu i pismeno je izraditi. Pojedini autori ističu da bi trebalo izmeniti ova Pravila, na taj način da bi sud imao obavezu da usmeno izrekne presudu u roku od mesec dana, a da je pismeno izradi u roku od šest meseci od završetka suđenja.⁵⁹

Postoje dve vrste presuda u postupku pred Haškim tribunalom: 1) presuda kojom se optuženi oglašava krivim; 2) presuda kojom se optuženi oslobađa od optužbe.⁶⁰ Članom 24. Statuta Haškog tribunala propisano je da su krivične sankcije koje izriče pretresno veće ograničene na kaznu zatvora i da će prilikom određivanja kazne zatvora pretresno veće imati u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni u sudovima bivše Jugoslavije. Međunarodno krivično pravo ne propisuje čvrste raspone kazni za pojedina krivična dela, već samo isključuje izricanje smrtne kazne. Tako u presudama po žalbi u slučajevima *Delalić i drugi* i *Aleksovski*, Žalbeno veće MKSJ utvrdilo je da su glavne smernice u pogledu izricanja kazni za međunarodne zločine principi retribucije i prevencije. Pretresna veća po pravilu slede ovaj primer. Tako je u slučaju *Todorović* Pretresno veće MKSJ zauzelo stav da ta načela čine okvir u kome se određuje individualna kazna određenom optuženom.⁶¹ U drugim slučajevima, Pretresna veća MKSJ smatrala su da prekor i žigosanje optuženog takođe spadaju u glavne svrhe izricanja krivične sankcije. Tako je u slučaju *Erdemović* Pretresno veće reklo da: „Međunarodni tribunal smatra javni prekor i stigmatizaciju od strane međunarodne zajednice, koja na ovakav način izražava svoju indignaciju usled zločina i osuda izvršilaca, kao jednu od osnovnih funkcija zatvorske kazne za učinjeni zločin protiv čovečnosti“. U nekim slučajevima pretresna veća su kao jednu od svrha kažnjavanja spomenula rehabilitaciju optuženog, posebno ako je mlad. Na primer, u slučaju *Furundžija* Pretresno veće MKSJ navelo je da „nijedno od navedenih načela retribucije, prevencije i žigosanja neće oslabiti podršku Pretresnog veća za programe rehabilitacije u kojima okrivljeni može učestvovati tokom izdržavanja kazne; Pretresno veće posebno ima u vidu uzrast optuženog u ovom slučaju“. ⁶² Anto Furundžija je imao 29 godina kada je 1998. godine osuđen na deset godina zatvora.

Pravilnikom o postupku i dokazima predviđeni su određeni kriterijumi za odmeravanje kazne, pri čemu optuženom koji se oglasi krivim može biti izrečena i kazna doživotnog zatvora (Pravila 101). Ova odredba je veoma diskutabilna, s obzirom na to da je Statutom Haškog tribunala propisano da će prilikom određivanja kazne pretresna veća imati u vidu opštu praksu sudova sa područja bivše Jugoslavije, a da na području bivše SFRJ i prema njenom krivično pravnom sistemu, a takođe i prema krivičnim zakonodavstvima

⁵⁹ David Tolber, Fergal Gaynor, *op.cit.*, str. 59.

⁶⁰ Milan Škuljić, *op. cit.*, str. 147.

⁶¹ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 505.

⁶² *Ibid.*, str. 505.

država nastalih nakon raspada SFRJ, kazna doživotnog zatvora nije bila predviđena.⁶³ Naime, prema čl. 34. KZ SFRJ u sistemu kazni u bivšoj Jugoslaviji, postojale su četiri vrste kazni: a) smrtna kazna; b) zatvor; v) novčana kazna i g) konfiskacija imovine. Prema odredbi čl. 38. st. 3. KZ SFRJ bilo je moguće za teške oblike krivičnih dela propisati i kaznu zatvora od 20 godina. Prema tome, ako je u sistemu kazni propisanim krivičnim zakonom najteža kazna zatvora bila u trajanju od 20 godina, onda ni praksa sudova bivše Jugoslavije nije mogla izaći iz tog okvira, pa prema odredbi čl. 24. st. 1. Statuta Haškog tribunala maksimalna kazna zatvora bi i pred tim Sudom trebalo da bude 20 godina.⁶⁴

8. Pravni lekovi u postupku pred Haškim tribunalom

U postupku pred Haškim tribunalom postoji jedan redovan pravni lek – žalba protiv presude, i jedan vanredni pravni lek – zahtev za preispitivanje presude, koji nije striktno terminološki označen kao vanredno pravno sredstvo, ali on to suštinski jeste ako se imaju u vidu razlozi podnošenja i procesni uslovi potrebni za njegovo ulaganje.⁶⁵

Prema čl. 25. st. 1. Statuta, žalbeno veće rešava po žalbama osoba koje su osudila pretresna veća i po žalbama tužioca u slučaju: a) greške u primeni prava koja utiče na valjanost odluke; b) greške u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do pogrešne presude. Žalbeno veće MKSJ više puta je istaklo da žalba ne predstavlja priliku za stranke da ponovo iznose i obrazlažu svoj slučaj. Međutim, prema pravilu 115 Pravilnika o postupku i dokazima, stranka u žalbenom postupku može predložiti izvođenje novih dokaza koji joj nisu bili dostupni tokom suđenja. Žalbeno veće može dozvoliti izvođenje ovakvih dokaza „ako to zahtevaju interesi pravde“. U slučaju *Tadić*, Žalbeno veće je stalo na stanovište da nedostupnost dokaza tokom suđenja ne sme biti posledica nedostatka dužne pažnje od strane branioca, kao i da interesi pravde zahtevaju prihvatanje novih dokaza samo: a) ako su dokazi bitni za rešavanje materijalnog pitanja; b) ako su dokazi uverljivi; v) ako su dokazi takve važnosti da bacaju sumnju na valjanost odluke. U predmetu *Kupreškić i drugi* Žalbeno veće je posle razmatranja i ocene dodatnih dokaza zaključilo da su nalazi Pretresnog veća doveli do nesprovođenja pravde.⁶⁶ U slučaju *Krstić*, Žalbeno veće je odobrilo zahtev odbrane za izvođenje dodatnih dokaza, uz obrazloženje da isti nisu bili dostupni u vreme suđenja i da su mogli uticati na odluku o krivici.⁶⁷ Žalbeno veće je mnogo puta odbijalo predloge za

⁶³ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 148.

⁶⁴ Milan Vujin, „Kršenje ljudskih prava u postupcima pred Međunarodnim sudom za gonjenje osoba odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnog prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine“, Savetovanje: Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode, Tara, 2008, str. 270-271.

⁶⁵ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 151.

⁶⁶ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 511-512.

⁶⁷ „Odluka po dodatnom zahtjevu odbrane za izvođenje dodatnih dokaza“ od 20. novembra 2003. godine; preuzeto sa: <http://www.icty.org/x/cases/krstic/acdec/bcs/krs-dec031120b2.htm>; pristup: maj 2013. godine.

prihvatanje novih dokaza. Tako je u predmetu *Nikolić*, Žalbeno veće odbilo predlog odbrane za prihvatanje novog dokaza, nalazeći da je isti bio dostupan tokom suđenja, i da ne bi uticao na odluku o kazni čak i da je bio predložen tokom prvostepenog postupka.⁶⁸

Prema pravilu 119 Pravilnika o postupku i dokazima, tužilac ili odbrana mogu podneti zahtev za preispitivanje presude, ako se otkrije nova činjenica koja nije bila poznata strani koja podnosi zahtev u vreme postupka pred pretresnim ili žalbenim većem i koja ni uz dužnu pažnju nije mogla biti otkrivena. Dakle, nova mora biti činjenica, a ne dokaz neke činjenice koja jeste bila poznata tokom suđenja.⁶⁹

9. Izvršenje kazni

Haški tribunal ne poseduje sopstvene zatvore u kojima bi osuđena lica izdržavala kazne, pa se u tom pogledu obraća državama. Član 27. Statuta MKSJ predviđa da će se kazna zatvora izdržavati u državi koju odredi Međunarodni tribunal sa liste država koje su Savetu bezbednosti izrazile spremnost da prime osuđena lica na izdržavanje kazne.

Član 34. Zakona o saradnji Srbije i Crne Gore sa Međunarodnim tribunalom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, propisuje da pravnosnažna presuda Međunarodnog krivičnog tribunala može da se izvrši u Srbiji i Crnoj Gori; da će Ministarstvo spoljnih poslova obavestiti Međunarodni krivični tribunal o spremnosti Srbije i Crne Gore da prihvati osuđenike na izdržavanje zatvorske kazne; da se zatvorska kazna izvršava prema propisima Srbije i Crne Gore i da će se Međunarodnom krivičnom tribunalu omogućiti nadzor nad izvršenjem kazne.⁷⁰

Treba istaći da pojedini autori smatraju da osuđene osobe ne treba da izdržavaju kazne u svojim državama. Kao razlog se navodi, sa jedne strane, situacija da osuđeni izdržava kaznu na području gde ga smatraju ratnim herojom, što bi uništilo svaku svrhu kažnjavanja, dok, sa druge strane, njegov životni vek može biti znatno skraćen ako se nađe na području kojim upravljaju njegovi nekadašnji neprijatelji. Haški tribunal zastupa ovakvu politiku.⁷¹ Ovde se može postaviti pitanje da li uopšte postoji mogućnost resocijalizacije lica osuđenih pred Haškim tribunalom, ako im se ne omogućiti izdržavanje kazne u sredinama iz kojih potiču.

Samo Tribunal može odlučiti o bilo kakvoj promeni kazne. Ipak, može doći do sukoba zakona države u kojoj se kazna izdržava i međunarodnih normi. Na primer, u prvom takvom sporu između MKSJ i Italije, ovo pitanje

⁶⁸ „Odluka po zahtjevu za uvrštavanje dodatnih dokaza” od 09. decembra 2004. godine; preuzeto sa: <http://www.icty.org/x/cases/nikolic/acdec/bcs/nik-dec041209b2.htm>; pristup: maj 2013. godine.

⁶⁹ Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 512.

⁷⁰ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 107.

⁷¹ Christoph J.M. Safferling, *op.cit.*, str. 352.

je rešeno sporazumom, kada je predviđeno da će „ako, u skladu sa primenjivim domaćim pravom države ugovornice, osuđeno lice stekne pravo na nezavodske mere ili radne aktivnosti van zatvora, ili uslovni otpust, ministar pravde o tome obavestiti predsednika Tribunala“. Ova odredba potom nalaže da će se, ako predsednik Tribunala, pošto se posavetovao sa sudijama smatra da takve nacionalne mere nisu prikladne, osuđeno lice predati Međunarodnom tribunalu, verovatno sa svrhom da se izvrši njegovo prebacivanje u drugu državu radi izdržavanja ostatka kazne.⁷²

Na kraju, treba napomenuti da ni Statutom ni Pravilnikom o postupku i dokazima Haškog tribunala nije predviđena naknada štete licima koja su neosnovano lišena slobode, niti licima koja su oslobođena od optužbe. Ovo predstavlja veliki nedostatak pravila postupka pred Haškim tribunalom, s obzirom na to da je naknada štete u ovim slučajevima predviđena u svim nacionalnim zakonodavstvima, kao i u čl. 9. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, u kome je propisano da svako ko je nezakonito uhapšen ili pritvoren ima pravo na naknadu štete.⁷³ U jednom slučaju naknada štete čak nije dosuđena licu koje je zbog istog imena kao i optuženi Goran Lajić greškom uhapšeno i držano u pritvoru MKSJ puna tri meseca.⁷⁴

10. Zaključna razmatranja

Haški tribunal se u svom radu susretao sa brojnim problemima samog postupka. Osnovni izvor ovih problema leži u prihvatanju adversarnog tipa postupka, kao i u činjenici da pojedine sudije nemaju nikakvo ili imaju ograničeno iskustvo u suđenjima. Sama složenost predmeta pred Tribunalom zahteva veliko iskustvo ne samo sudija, već i tužilaca i odbrane. Korišćenje više jezika u radu, kao i činjenica da je neophodna stalna upotreba tima prevodilaca, dodatno je komplikovalo i produžavalo trajanje postupaka. Kao najveća kritika postupaka pred Haškim tribunalom može se istaći njihovo dugo trajanje, koje se ne može opravdati ni složnošću predmeta, niti lošom saradnjom država. Naime, činjenica da se okrivljeni sve vreme trajanja postupka nalaze u pritvoru je osnovni razlog za pronalaženje načina i mehanizama da se suđenje okonča u razumnom roku. Svako optuženo lice ima pravo na pravično, brzo i efikasno suđenje. Praksa Haškog tribunala pokazuje da u postupcima koji su pred njim vođeni, ovo pravo optuženih lica nije poštovano na zavidnom nivou.

⁷² Antonio Kaseze, *op. cit.*, str. 515-516.

⁷³ Milan Škulić, *op. cit.*, str. 110.

⁷⁴ Karin Calvo-Goller, *op.cit.*, str. 37.

Bibliografija

1. Banović, Božidar, Bejatović, Stanko, *Osnovi međunarodnog krivičnog prava*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 2011.
2. Calvo-Goller, Karin, "The Trial Proceedings of the International Criminal Court, ICTY and ICTR Precedents", *BRILL*, 2006.
3. Del Ponte, Carla, "Investigation and Prosecution of Large-scale Crimes at the International Level, The Experience of the ICTY", *Journal of International Criminal Justice* 4, Oxford University Press, 2006.
4. Kaseze, Antonio, *Međunarodno krivično pravo* (prevod), Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2005.
5. Naredba od 28. novembra 1998. godine: Navedeno prema: Antonio Kaseze, *op.cit.*
6. "Odluka po dodatnom zahtjevu odbrane za izvođenje dodatnih dokaza" od 20. novembra 2003. godine; preuzeto sa: <http://www.icty.org/x/cases/krstic/acdec/bcs/krs-dec031120b2.htm>; pristup: maj 2013. godine
7. "Odluka po zahtjevu za uvrštavanje dodatnih dokaza" od 09. decembra 2004. godine; preuzeto sa: <http://www.icty.org/x/cases/nikolic/acdec/bcs/nik-dec041209b2.htm>; pristup: maj 2013. godine
8. Podaci o predmetu; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/cases/stanisis-simatovic/cis/bcs/cis_stanisis_simatovic_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine
9. "Pravilnik o postupku i dokazima"; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/it_032_rev46_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine
10. Ristivojević, Branislav, "Engleski kao nadmoćni jezik u međunarodnom krivičnom pravu", *Crimen*, 1/2012
11. Safferling, J.M. Christoph, "Towards an International Criminal Procedure", *Oxford University Press*, New York, 2001.
12. "Statut Haškog tribunala"; preuzeto sa: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf; pristup: maj 2013. godine
13. "Statut Međunarodnog krivičnog suda"; preuzeto sa: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>; pristup: maj 2013. godine
14. Škulić, Milan, *Međunarodni krivični sud*, Dosije, Beograd, 2005.
15. Tolber, David, Gaynor Fergal, "International Tribunals and the Right to a Speedy Trial: Problems and Possible Remedies", *Law in Context*, Vol. 27, p.33, 2009.
16. Vujin, Milan, "Kršenje ljudskih prava u postupcima pred Međunarodnim sudom za gonjenje osoba odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnog prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine", *Savetovanje: Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode*, Tara, 2008.
17. Wald, Patricia, "ICTY Judicial proceedings – An Appraisal From Within", *Journal of International Criminal Justice*, Oxford University Press ICJ 2.2 (466), 2004.

Višnja MILEKIĆ

**ON SOME SHORTCOMINGS OF THE PROCEDURE
BEFORE THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL
FOR THE FORMER YUGOSLAVIA**

ABSTRACT

In the paper, the author discusses the proceedings before the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. The main criticism refers to the authority of the Tribunal to adopt the Rules of Procedure and Evidence on its own and to change them when necessary, as well as to too broad authorities of certain parties in the process, especially those of the prosecutor. In addition to the introductory and concluding considerations, the paper is divided into eight parts in which the author indicates the disadvantages of every phase of the proceedings. Criminal proceedings last too long, what can be justified neither by the complexity of the cases nor by poor cooperation of countries. Every accused person has the right to a fair, swift and efficient trial, which is the principle that is not wholly respected by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.

Key words: Procedure before the Hague Tribunal, investigation, indictment, main hearing, verdict.